

หลักประชาธิปไตยกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

The Democratic Principle and the Public Participation

อุมาพร สุขมล¹ รุจิรา บุญเลิศ² ลลิตา นอบเผือก³ นวภัทร ทองใบ⁴ ธนัสถา โรจนตระกูล⁵

Umaphorn Sukkamol, Rujira Boonlert, Lalita Nopphueak,

Navapat Thonbai, Tanastha Rojanatrakul

บทคัดย่อ (Abstract)

การมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นหลักการสากลที่ได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญและจำเป็นในสังคมประชาธิปไตย กฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกติกาสูงสุดของประเทศสะท้อนเจตนารมณ์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างชัดเจน รวมถึงการปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐภายใต้แนวคิดการบริหารภาครัฐแบบมีส่วนร่วม โดยตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ตั้งแต่กระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ การมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นหรือการแสดงออกในเรื่องต่างๆ เพื่อให้รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง สามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุด ซึ่งนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนมากยิ่งขึ้น สำหรับประเทศไทย การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องที่สำคัญโดยปรากฏเจตนารมณ์ในเรื่องนี้ตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับแรกจนมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบัน ที่กล่าวถึงการรับรองสิทธิต่างๆ ในหลายประเด็น เช่น สิทธิการมีส่วนร่วมทางการเมือง สิทธิการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจ เป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าหลักประชาธิปไตยกับการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นสิ่งที่ควรพัฒนาควบคู่กันไป ในสังคมไทย อันเป็นหลักการสำคัญในการส่งเสริมให้ประชาธิปไตยเกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

คำสำคัญ (Keywords): หลักประชาธิปไตย; การมีส่วนร่วมของประชาชน

Abstract

Public participation was a universal principle that was recognized as important and necessary in a democratic society. The constitutional law, which was the country's supreme rule, reflected the intention of promoting public participation

Received: 2021-10-07 Revised: 2021-11-03 Accepted: 2021-11-04

¹ วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม College of Local Management and Development Pibulsongkram Rajabhat University. Corresponding Author e-mail: umaphorn8546@gmail.com

clearly. In addition, government management reformation under the concept of management under participation, which focused on public participation to enable the people to participate in management, since the process of inspection of the use of state powers, the freedom to express opinion or expression on various matters, to let the government realized the problems and needs of the people, can really solve the problems directly, which led to people's strengthening. In the case of Thailand, public participation was an important issue. The intention in this regard could be first seen in the first Constitution and in the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (2017), which was the current one that grants various rights such as the right to participate in politics, the right to participate in inspections, the right to freedom of expression and decision-making, etc. Hence, it could be said that democratic principles and people's participation were things that should be developed together in Thai society. This was considered as an important principle in promoting continuity and sustainability of democracy.

Keywords: Democratic Principle; Public Participation

บทนำ (Introduction)

การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ความหมายของการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยดังกล่าวอำนาจสูงสุด หรืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน โดยประชาชนทำหน้าที่ปกครองตนเองโดยตรง (Direct Democracy) แต่ในทางปฏิบัตินั้นไม่สามารถกระทำได้ จึงเกิดรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทน โดยประชาชนเลือกผู้แทนขึ้นทำหน้าที่แทนตน ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง รัฐบาล หรือนโยบาย และวิธีการปฏิบัติตามนโยบาย การที่ประชาชนทำหน้าที่ปกครองด้วยตนเองโดยตรง หรือการเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนนั้นเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้กระบวนการทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยทุกระบวนการ ทุกระดับและทุกมิติดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยต้องมีคุณสมบัติที่เอื้อหรือสนับสนุนต่อหลักการประชาธิปไตย เช่น มีความสนใจ กระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตยหรือติดตาม ควบคุม และตรวจสอบการทำงานของรัฐอย่างจริงจัง (จุฬารัตน เต็มผล, 2561) อย่างเหตุการณ์การเมืองในปัจจุบันที่กำลังประสบอยู่กับปัญหาที่ประชาชนได้เกิดการเรียกร้องในเรื่องของสิทธิเสรีภาพในการแสดงออก สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย ความเสมอภาคกันในทางกฎหมาย การได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน หรือการสร้าง ความแตกแยกผ่านช่องทางความรุนแรงในปัจจุบัน ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ต้องการให้รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญและหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่อาจส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของ

ประชาชนในด้านต่างๆ อาทิ สภาพความเป็นอยู่ ปัญหาโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ที่ส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีกินดีของประชาชน ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองจึงถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาการบริหารตามระบอบประชาธิปไตย ในปัจจุบัน ที่จะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาธิปไตย ที่ประชาชนตระหนักว่าตนเองเป็นเจ้าของประเทศและต้องเข้าไปรับผิดชอบในกิจการบ้านเมืองในทุกโอกาสที่จะกระทำได้ ไม่ว่าจะเป็นการออกมาแสดงความคิดเห็น ความต้องการหรือการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของตน โดยไม่ละเลยหรือเพิกเฉยในฐานะการเป็นพลเมืองของสังคมที่เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าในระบอบประชาธิปไตยนั้นอำนาจในการปกครองเป็นของประชาชน การตัดสินใจต่างๆ ต้องยึดประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ เพื่อช่วยให้การตัดสินใจของรัฐบาลมีความรอบคอบ และสามารถแก้ไขปัญหาสภาพความเป็นอยู่ และความต้องการของประชาชนให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสมมากขึ้น อันเป็นการนำไปสู่การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

บทความนี้ จึงขอนำเสนอข้อพิจารณาเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตยกับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีการนำเสนอถึงความหมาย แนวความคิดและรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับหลักประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง ระดับการมีส่วนร่วม และประโยชน์ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

ความหมาย แนวความคิดและรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับหลักประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายของประชาธิปไตย

อรทัย ก๊กผล (2552) ให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” คือ “รูปแบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่” สำหรับคำจำกัดความของประชาธิปไตยที่มักกล่าวอ้างถึงบ่อยๆ คือ คำจำกัดความของประธานาธิบดีลินคอล์น ที่กล่าวว่า ประชาธิปไตย คือ “การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในระบอบประชาธิปไตย นั้นอำนาจในการปกครองเป็นของประชาชน การตัดสินใจต่างๆ ต้องยึดประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญซึ่งประชาชนสามารถใช้อำนาจในการปกครองตนเองได้หลากหลายรูปแบบ ทั้งทางตรงและทางอ้อมความสำเร็จของประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับการมีประชาชนที่เข้าใจและเข้าร่วมในการปกครอง รวมทั้งความไว้วางใจในการตัดสินใจของประชาชน

วรทิพย์ มีมาก (2547) กล่าวว่า ประชาธิปไตย หมายถึง ระบบการเมืองการบริหารที่ประชาชน เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการควบคุมตรวจสอบ โดยการเลือกตัวแทนของตนให้เข้าไปทำหน้าที่แทนตนเอง ผ่านทางกระบวนการการเลือกตั้งจากประชาชน

อมร รักษาสัตย์ (2543) อธิบายว่า “ประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองประเทศรูปหนึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักการว่าประชาชนเป็นผู้ปกครองตนเอง และในสมัยใหม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่จะมีสถาบันต่างๆ ที่มีผู้แทนที่ได้รับเลือกมาอย่างเสรีและมีฝ่ายบริหารที่รับผิดชอบต่อประชาชน และ

ยังหมายถึงวิถีชีวิตซึ่งตั้งอยู่บนฐานคติพื้นฐานแห่งความเสมอภาคของปัจเจกชนทุกคน และแห่งสิทธิเสมอภาคของประชาชนในด้านชีวิตเสรีภาพ (รวมทั้งเสรีภาพแห่งความคิดและการแสดงออก) และวิธีที่จะแสวงหาความสุข”

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปความหมายของประชาธิปไตยได้ว่า ประชาธิปไตย คือ รูปแบบการปกครองหนึ่งที่เป็นของประชาชน สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจในการปกครองของประชาชน ซึ่งในการตัดสินใจสำคัญๆ ของรัฐบาล หรือนโยบายต่างๆ จะต้องยึดประโยชน์และความต้องการของประชาชนเป็นหลัก รวมถึงสิทธิเสรีภาพของความเท่าเทียมกันในกระบวนการทางการเมือง

แนวคิดการปกครองระบอบประชาธิปไตย

สุรชัย เลี้ยงบุญเลิศชัย (มปป) กล่าวว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้นถือว่า อำนาจอธิปไตย ซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองเป็นของประชาชน โดยคำว่า ประชาธิปไตย มาจากภาษาอังกฤษ “Democracy” (รากศัพท์ภาษากรีก 2 คำ คือ Demo แปลว่า ประชาชน และ Kratein แปลว่า การปกครอง) จึงมีความหมายว่า รูปแบบการปกครองที่ประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครอง หรือประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ ดังนั้น นโยบายในการปกครองของประเทศในระบอบประชาธิปไตย จึงมุ่งเน้นที่ให้ “ประชาชนเป็นใหญ่” โดยจะมีลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุด
2. รัฐบาลได้อำนาจมาจากประชาชนหรือโดยความยินยอมของประชาชน
3. ในประเทศขนาดใหญ่ในสมัยใหม่ที่ต้องใช้ประชาธิปไตยทางอ้อมนั้นจะต้องมีการเลือกตั้งผู้แทนและพนักงานของรัฐอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมโดยประชาชนสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างอิสระ
4. สถาบันทางการเมืองที่ทำหน้าที่ตัดสินใจทางการเมืองหรือวางนโยบายสาธารณะต้องตั้งขึ้นด้วยวิถีทางแห่งการแข่งขันเพื่อให้ได้รับคะแนนเสียงเห็นชอบจากประชาชน
5. ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตลอดเวลาผ่านกลไกต่าง ๆ หรือใช้สิทธิที่จะแสดงบทบาทต่างๆ ได้โดยตรง
6. รัฐบาลต้องรับผิดชอบต่อประชาชน ประชาชนมีสิทธิติชมควบคุมการทำงานของรัฐบาลตลอดเวลา และมีสิทธิเปลี่ยนแปลงรัฐบาลตามวิธีการที่กำหนดไว้
7. อำนาจในการปกครองประเทศต้องไม่อยู่ในกำมือของคนคนเดียวหรือกลุ่มเดียว ต้องมีการแบ่งอำนาจปกครองประเทศอย่างน้อยในระดับหนึ่ง
8. รัฐบาลต้องมีอำนาจจำกัด มีการแบ่งและกระจายอำนาจ มีการตรวจสอบ และถ่วงดุลหรือคานอำนาจซึ่งกันและกัน
9. หน้าที่หลักของรัฐบาลคือการส่งเสริมปัจเจกชน เสรีภาพ ความเสมอภาค มาตรฐานภาพของพลเมือง
10. การตัดสินใจสำคัญต้องเป็นไปตามเสียงฝ่ายข้างมาก โดยคำนึงถึงสิทธิของฝ่ายข้างน้อย

11. ประชาชนมีความเสมอภาคกันในด้านต่างๆ โดยเฉพาะความเสมอภาคในสายตาของกฎหมาย และควมมีโอกาสเท่าเทียมกันในด้านต่างๆทุกคนมีศักดิ์ศรีและไม่มีใครมีอภิสิทธิ์เหนือผู้อื่น
12. ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ อย่างกว้างขวางโดยรัฐบาลให้หลักประกัน และคุ้มครองการใช้สิทธิเสรีภาพเหล่านั้นอย่างน้อยในสิทธิ เสรีภาพพื้นฐานที่สำคัญ
13. ประชาชนต้องมีอิสระในการพูด การการ การร่วมชุมนุม การตั้งพรรคการเมืองเพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศได้จริงและอย่างมีข้อมูลข่าวสาร

รูปแบบการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยโดยประชาชน ซึ่งจะหมายถึง กระบวนการ อันได้แก่ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ ซึ่งมีรูปแบบการบริหารดังต่อไปนี้ (วรทิพย์ มีมาก, 2547)

1. การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง ได้แก่ การเข้าไปร่วมประชุมพร้อมกันทั้งหมดเพื่อตัดสินใจในเรื่องที่มีความสำคัญต่อบ้านเมืองหรือท้องถิ่นของตน สำหรับวิธีการที่สามารถนำมาใช้ในการเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงคือ การออกเสียงประชามติ ซึ่งประเทศไทยสามารถนำวิธีการนี้ มาใช้กับกิจการในท้องถิ่น เพราะจะมีประชาชนเป็นจำนวนน้อย และประชาชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่คล้ายคลึงกัน รวมทั้งมีมาตรฐานการครองชีพที่ไม่แตกต่างกันมาก
2. การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยอ้อม หรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน ได้แก่ การเลือกตั้งตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่บริหารประเทศแทนตนเอง ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยแบบตัวแทน มีดังนี้
 - (1) มีพรรคการเมืองเสนอนโยบายให้ประชาชนเลือก
 - (2) มีการเลือกตั้ง
 - (3) มีการใช้สิทธิออกเสียงโดยประชาชน
 - (4) มีรัฐบาลที่มาจากเสียงส่วนใหญ่ของผู้แทนราษฎร ในสภาเข้ามาทำหน้าที่บริหารประเทศ และมีฝ่ายค้านทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล

การมีส่วนร่วมของประชาชน

ความสำคัญและความหมายของการมีส่วนร่วม

จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 87 ซึ่งเป็นแนวนโยบายที่สำคัญในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น การมีส่วนร่วมจึงเป็นความหมายที่กว้างและเกี่ยวข้องกับบุคคลในทุกระดับทุกส่วน ดังที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดความหมายไว้เพื่อการดำเนินงานขององค์การว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมเล็ก หรือสังคมขนาดใหญ่ ได้มีส่วนร่วมช่วยเหลืออย่างเต็มที่ต่อสังคมนั้นๆ อันได้แก่ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เช่น การพิจารณาปัญหา การตั้งนโยบาย การตัดสินใจประเด็นสำคัญต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาประชาชาติและการประเมินความต้องการของสังคมนั้นๆ

จินตวิรี เกษมสุข (2557) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ณ องค์การสหประชาชาติ เมื่อ ค.ศ. 1975 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำที่ไม่อาจกำหนดนิยามความหมายเดียวที่ครอบคลุมได้ เพราะ ความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม ดังนั้น การนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่งๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าครอบคลุมประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ 1 การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์ จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

ประเด็นที่ 2 การมีส่วนร่วมสะท้อนให้เห็นถึงการเกี่ยวข้องโดยสมัครใจ และเป็นประชาธิปไตยในกรณีของการเอื้อให้เกิดการพัฒนา การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายนโยบายและการวางแผนดำเนินการ โครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

ประเด็นที่ 3 การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างประชาชนและทรัพยากรเพื่อพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนดังกล่าว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติจะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้รับ

ประเด็นที่ 4 การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบาย และโครงสร้างการบริหาร รวมทั้ง ลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการ พัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2527) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การทำงานของประชาชนร่วมกับกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความร่วมมือร่วมใจ โดยกระทำการดังกล่าวในห้วงเวลา และลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะและเหมาะสม กับทั้งกระทำการดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือได้ แสดงว่าการมีส่วนร่วมเป็นผลของความร่วมมือร่วมใจ การประสานงานและความรับผิดชอบ (ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ 2527)

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมคือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและการเข้าร่วมนั้น ต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ก็คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือกลุ่มบุคคลที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันเข้ามามีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เริ่มต้นตั้งแต่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง และสามารถพัฒนาศักยภาพให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ได้

การมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองสามารถทำได้ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งดังนี้ (วรทิพย์ มีมาก, 2547)

1. การมีส่วนร่วมในรูปแบบของกลุ่มผลประโยชน์ การรวมตัวกันของบุคคลเป็นกลุ่มหรือองค์กรในสังคม จะมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเท่านั้น โดยไม่มีเป้าหมายที่จะเข้าไปเป็นรัฐบาล เพื่อบริหารประเทศแต่อย่างใด สำหรับเป้าหมายของแต่ละกลุ่มจะแตกต่างกันไป บางกลุ่มอาจเรียกร้องให้รัฐบาลทำตามสิ่งที่กลุ่มตนต้องการ เช่น สมัชชาคนจน ก็จะเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน หนี้สินของเกษตรกร ฯลฯ กลุ่มผู้ประกอบการเอกชนก็จะเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมาย หรือระเบียบข้อบังคับฉบับเดิม หรือการออกกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับใหม่ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่กลุ่มของตน เช่น กฎหมายภาษี กฎหมายการค้าและการลงทุน ฯลฯ บางกลุ่มอาจเรียกร้องให้รัฐบาลจัดทำนโยบายหรือโครงการที่กลุ่มตนได้ประโยชน์ เช่น การสร้างบ่อนกาสิโน การขยายเวลาปิดสถานเริงรมย์ เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมในรูปแบบของพรรคการเมือง เป็นการเข้ามารวมกลุ่มกันของบุคคล ที่มีความเชื่อทางการเมืองที่คล้ายคลึงกัน เป้าหมายหลักจะอยู่ที่การส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม การสร้างผู้นำทางการเมือง การควบคุม ติดตามและตรวจสอบทางการเมือง ฯลฯ ในส่วนของประชาชนก็สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในพรรคการเมืองได้ เช่น การสมัครเป็นสมาชิกพรรค การเข้าประชุมพรรค การประชาสัมพันธ์กิจกรรมของพรรค การช่วยรณรงค์หาเสียงในช่วงที่มีการเลือกตั้ง ฯลฯ

3. การมีส่วนร่วมในรูปแบบของการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การไปออกเสียงเลือกตั้ง ถือเป็นรูปแบบที่มีความสำคัญของการบริหารในระบอบประชาธิปไตย แต่สิ่งที่ควรตระหนักคือ ประเทศที่ให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือประเทศที่ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งกันอย่างมากมาย ไม่ได้หมายความว่า ประเทศนั้นจะเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การไปใช้สิทธิเลือกตั้งในรูปแบบของประชาธิปไตยที่แท้จริงนั้น ต้องมีลักษณะดังนี้

- การใช้สิทธิโดยอิสระ กล่าวคือ การไปออกเสียงต้องเกิดจากความสมัครใจ ไม่ได้เกิดมาจากการบังคับหรือข่มขู่หรือสัญญาว่าจะให้ผลตอบแทนในการไปออกเสียง

- การเลือกตั้งโดยลับ การออกเสียงต้องกระทำในคูหาเลือกตั้งแต่เพียงลำพัง โดยไม่มีผู้อื่นอยู่ร่วมด้วย เฉพาะผู้กาบัตรเท่านั้นที่จะทราบว่าตนเองออกเสียงให้แก่ผู้สมัครคนใด การออกเสียงเลือกตั้งของบุคคลไม่สามารถประกาศให้ทราบเป็นการทั่วไปได้

- ความเสมอภาคในการเลือกตั้ง บุคคลแต่ละคนมีสิทธิออกเสียงได้คนละหนึ่งเสียงเท่านั้น บัตรที่มีการกาหมายเลขมากกว่าหนึ่งหมายเลขถือเป็นบัตรเสีย

- ความเป็นกลาง บุคคลที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในการเลือกตั้งทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างเที่ยงธรรม ไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

4. การมีส่วนร่วมในรูปแบบของการแสดงออก บุคคลมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การเขียน การพูด การโฆษณา การพิมพ์ซึ่งการแสดงออกเหล่านี้อาจอยู่ในรูปแบบของการวิพากษ์วิจารณ์ตามสื่อต่างๆ ร้านกาแฟ บ้านเรือน สถานที่สาธารณะ ฯลฯ รัฐบาลต้องไม่ ขัดขวางหรือห้ามปรามการแสดงออกของประชาชน โดยเฉพาะโครงการที่มีผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนและชุมชน รวมทั้งความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติแล้ว รัฐบาลต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นก่อนลงมือดำเนินการเสมอ เช่น การ สร้างท่อก๊าซ การสร้างเขื่อน การสร้างสนามบิน ฯลฯ นอกจากนี้การแสดงออกที่สำคัญอีกรูปแบบหนึ่งคือ การชุมนุมหรือการประท้วงโดยสงบและปราศจากอาวุธ รัฐบาลต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงออกเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อจะได้แสดงความคิดเห็นในการทำงานออกมาให้มากที่สุด

ระดับการมีส่วนร่วม

คณิงนิจ ศรีบัวเยี่ยม (2545) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายระดับชาติ ในระดับนี้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรก ได้แก่ การเลือกผู้แทนจากทุกกลุ่มของภาคประชาสังคม เข้าไปเป็นกรรมการในสภาที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของรัฐบาล ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนด้านเศรษฐกิจ จำนวน 5 คน และผู้แทนด้านสังคม จำนวน 4 คน อีกรูปแบบหนึ่ง ได้แก่ การลงประชามติโดยผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั่วประเทศเพื่อให้คำแนะนำแก่รัฐบาลเกี่ยวกับกฎหมายหรือโครงการสำคัญ

2. การมีส่วนร่วมในการสร้างกฎ ประชาชนอาจเข้ามีส่วนร่วมได้ 3 รูปแบบ คือ การเข้าชื่อเสนอร่างกฎหมายต่อรัฐสภาโดยผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวนไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน การเข้าชื่อร้องขอเพื่อออกข้อบัญญัติท้องถิ่นโดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองท้องถิ่นนั้น และการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการวิสามัญเกี่ยวกับเด็ก สตรี และคนชราหรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ

3. การมีส่วนร่วมในการอนุมัติโครงการและการออกใบอนุญาต การมีส่วนร่วมในระดับ นี้ประชาชนอาจเข้ามีส่วนร่วมได้ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่เป็นองค์กร ได้แก่ ผู้แทนองค์กรเอกชนและผู้แทนสถาบันการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม จะต้องให้ความเห็นประกอบก่อนที่รัฐบาลจะดำเนินโครงการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ และองค์การอิสระด้านคุ้มครองผู้บริโภค

ยุพาพร รูปงาม (2545) ได้แบ่งระดับของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็น การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาคราชการจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์

การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

2. การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

3. การเกี่ยวข้อง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ เป็นต้น

4. ความร่วมมือ เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ เป็นต้น

5. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ทำให้บทบาทประชาชนในระดับสูงสุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด การทำโครงการและกิจกรรมต่างๆที่เกิดจากความต้องการของประชาชน เป็นต้น

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมจะก่อให้เกิดประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมช่วยทำให้การบริหารประเทศในระบอบประชาธิปไตยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน

2. การมีส่วนร่วมช่วยทำให้การบริหารงานของรัฐบาลเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม ตรงตามเจตนารมณ์ของประชาชน

3. กระบวนการมีส่วนร่วมจะทำให้การตัดสินใจมีคุณภาพดี และทำให้วัตถุประสงค์หรือความต้องการของประชาชนเกิดความชัดเจน

4. การมีส่วนร่วมช่วยทำให้กระบวนการทางการบริหารเป็นไปอย่างรวดเร็ว เพราะเกิดจากความร่วมมือจากประชาชน

5. การมีส่วนร่วมช่วยสร้างฉันทามติ และลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

6. การมีส่วนร่วมทำให้การดำเนินงานของกระบวนการตัดสินใจมีความน่าเชื่อถือ เนื่องมาจากการรับรู้อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีความโปร่งใส และมีความชอบธรรมในสายตาของสาธารณชน

7. การพัฒนาภาคประชาสังคม ประโยชน์อย่างหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน คือ ทำให้ประชาชนมีความรู้ทั้งในส่วนของเนื้อหาและกระบวนการตัดสินใจของรัฐ

รวมทั้งเป็นการฝึกอบรมผู้นำ และทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ทักษะการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต

8. การมีส่วนร่วมช่วยลดช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชน

9. การมีส่วนร่วมช่วยลดค่าใช้จ่ายและลดการสูญเสียเวลาในเรื่องต่างๆ เนื่องจากทุกฝ่ายมีความคิดเห็นที่ตรงกัน

บทสรุป (Conclusion)

หลักประชาธิปไตยกับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นเป็นสิ่งสำคัญในการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ความต้องการ หรือการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่จะช่วยให้การตัดสินใจของรัฐบาลเป็นไปอย่างรอบคอบ คำนึงถึงผลกระทบที่จะส่งผลกระทบต่อประชาชนมากยิ่งขึ้น และหากประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นเพียงใดรัฐบาลก็จะยิ่งสามารถตอบสนองต่อความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้มากขึ้นเท่านั้น รวมไปถึงในเรื่องของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน มิให้รัฐใช้อำนาจในการบริหารประเทศที่จะเป็นไปในทางที่ไม่เหมาะสมหรือไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของประชาชน ซึ่งการควบคุมหรือการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนี้จึงทำให้การบริหารประเทศและการบริหารงานของภาครัฐเป็นไปในทางที่ดี มีความถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งสามารถตอบสนองต่อเจตนารมณ์ของประชาชนในเรื่องของสภาพปัญหาและความต้องการได้อย่างแท้จริง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่ว่าจะในภาครัฐหรือหน่วยงานของรัฐใดๆก็ตามจึงเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา เพราะมีความสำคัญในการสร้างระบอบประชาธิปไตยในประเทศให้มีความสมบูรณ์และยั่งยืนมากยิ่งขึ้น ที่เป็นการส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐมีประสิทธิภาพอันเนื่องมาจากความสามารในการจัดการกับความท้าทายหรือการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทั้งในเรื่องของปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปในบริบทของสังคมไทย การเกิดขึ้นหรือการรวมกลุ่มของประชาชนในรูปแบบต่างๆ จึงเป็นสิ่งที่ จะช่วยพัฒนาแนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ให้ดำเนินไปในทิศทางที่เหมาะสมและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง (References)

คะเนียงนิจ ศรีบัวเอี่ยม. (2545). *แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตาม*

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540: ปัญหา อุปสรรค และทางออก. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

จินตวีร์ เกษมสุข. (2557). *หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุฬีวรรณ เต็มผล. (2561). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ:

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2547). การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ยุพาพร รูปงาม. (2545). การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ.
กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วรทิพย์ มีมาก. (2547). หน้าที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข.
กรุงเทพฯ: ไร่ไทยเพรส.
- สุรัชย์ เลี้ยงบุญเลิศชัย. (มปป). การมีส่วนร่วมของประชาชนกับหลักประชาธิปไตยในสังคมไทย.
สืบค้น 18 กันยายน 2564, จาก <https://www.constitutionalcourt.or.th/>
- อมร รักษาสัตย์. (2543). ประธิปไตย อุดมการณ์ หลักการ และแบบอย่างการปกครองหลาย
ประเทศ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรทัย กักผล. (2552). คู่คิด คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหารท้องถิ่น.
กรุงเทพฯ: จริยสนิทวงศ์การพิมพ์.